

สิทธิสตรีตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๑๗

การเรียกร้องสิทธิบางประการให้เสมอภาคกับชายตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗ ผ่านการพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ด้วยคะแนนเสียง ๒๕๐ ต่อ ๖ เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิสตรีไว้อย่างชัดเจนในมาตรา ๒๔ วรรค ๒ คือ "บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพ ภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การจำกัดสิทธิและเสรีภาพอันเป็นการฝ่าฝืนเจตนารมณ์ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้"

นับเป็นครั้งแรกที่มีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญรับรองว่าหญิงมีสิทธิทุกประเภทเท่าเทียมชาย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญของประเทศไทยฉบับวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ (ฉบับที่ ๒) เป็นต้นมา ได้มีบทบัญญัติรับรองความเสมอภาคของบุคคลเสมอมา แต่ไม่มีข้อความใดกล่าวถึงความเสมอภาคทางเพศ

ทั้งนี้เป็นผลงานของกลุ่มเรียกร้องสิทธิสตรีอันมีสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายเป็นแกนกลาง เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๑๖ เริ่มมีกลุ่มส่งเสริมสถานะภาพสตรีเกิดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ คือ

๑. ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับสตรี

๒. แสวงหามาตรการที่จะส่งเสริมให้สตรีได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม ทั้งด้านกฎหมาย พฤติกรรมของสังคม แรงงาน การศึกษา และ สวัสดิการ

๓. หาทางให้สตรีปรับปรุงตนเอง เพื่อเป็นพลังในการพัฒนาบ้านเมืองในทุก ๆ ด้าน การเรียกร้องครั้งสำคัญ ๆ ได้แก่

๑. ให้มีการกำหนดสิทธิสตรีลงในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗ ให้หญิงและชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน

๒. การทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีและประธานกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ เสนอให้แต่งตั้งสตรีเป็นคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญด้วย ซึ่งปรากฏว่า นาง สุมาลี วีระไวทยะ

ได้เป็นคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ และเป็นคนแรกที่เสนอให้รับรองสิทธิสตรีไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ที่ประชุมในขั้นแรก กลุ่มส่งเสริมสถานภาพสตรี และ สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย ได้เรียกร้องจนสำเร็จในขั้นพิจารณาของคณะกรรมการวิชาการวิสามัญของสภานิติบัญญัติแห่งชาติใน พ.ศ. ๒๕๑๗

๓. เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ นำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีเสนอให้แต่งตั้งสตรีเข้าร่วมในคณะรัฐมนตรี และได้ทำจดหมายเปิดผนึกผ่านสื่อมวลชนเสนอให้มีการพิจารณาสตรีเข้าร่วมในคณะรัฐมนตรี

การเรียกร้องดังกล่าวประสบผลสำเร็จแล้ว ๒ ประการ ส่วนประการที่ ๓ ก็น่าจะสำเร็จในไม่ช้านี้ เมื่อมีสตรีที่มีความสามารถได้รับเลือกให้เข้ามาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากขึ้น

เดิมที่เคียวสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย ได้เรียกร้องเฉพาะสิทธิในครอบครัว ก็จะได้เห็นได้จากจดหมายที่สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย โดย คุณหญิง สุภัทรา สิงหลกะ นายกสมาคมมีถึงนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ขอแก้ไขบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่ง บรพ ๕ ว่าด้วย ครอบครัว ในเรื่องดังนี้

๑. การจดทะเบียนสมรส เพื่อป้องกันการสมรสซ้อน แม้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๕ (ข้อ ๓) และมาตรา ๑๔๕๑ จะระบุให้ชายไทยมีภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายเพียงคนเดียว แต่ในทางปฏิบัติ กฎหมายดังกล่าวไม่อาจห้ามปรามมิให้ผู้ชายจดทะเบียนสมรสซ้อนได้ เพราะไม่มีทางใดที่ฝ่ายหญิงจะตรวจสอบได้ว่า ชายที่ตนกำลังจะสมรสกับนั้น ได้จดทะเบียนสมรสกับผู้อื่นหรือไม่

ข้อเสนอเพื่อแก้ไขก็คือ ผู้ยื่นคำร้องขอจดทะเบียนสมรสควรระบุให้ชัดเจนว่าตนมิได้เป็นคู่สมรสของผู้อื่นอยู่ในกรณีที่เคยมีคู่สมรสแล้วแต่สิ้นสภาพไป เพราะอีกฝ่ายหนึ่งตายหรือหย่า หรือศาลเพิกถอน ก็ควรมีหลักฐานแนบมาพร้อมคำร้องด้วย และการจดทะเบียน

๑ "สตรีไทยกับการเมือง" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, (วันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ.

นั้น ให้กระทำต่อนายทะเบียน ณ ภูมิลำเนาของฝ่ายชาย ในกรณีที่ฝ่ายภูมิลำเนาหลังอายุ ๑๗ ปี นายทะเบียนต้องสอบถามไปยังนายทะเบียนที่ภูมิลำเนาเดิมทุกแห่งของชายนั้นว่า ได้จดทะเบียนสมรสหรือหย่าไว้หรือไม่ หรืออาจให้ให้จดทะเบียนกลาง เพื่อให้ทุกอำเภอจกหลักฐานส่งมารวมไว้แห่งเดียวกัน เพื่อสะดวกในการค้นหาหลักฐาน เพื่อป้องกันกรจดทะเบียนซ้อน

ข้อเสนออีกกล่าว คณะกรรมการพิจารณาชำระสะสางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แย้งว่าประเทศไทยเพิ่งเริ่มมีการจดทะเบียนสมรสเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ มานี้เอง ประชาชนจำนวนมากยังไม่ทราบถึงความสำคัญของการจดทะเบียนสมรส หากจะแก้ไขกฎหมายว่าด้วยวิธีการจดทะเบียนสมรสให้เข้มงวดและใช้เวลาในการตรวจสอบทะเบียนสมรสต่าง ๆ มากขึ้น อาจทำให้ชายหญิงในท้องที่ต่าง ๆ อยู่กินด้วยกันโดยไม่จดทะเบียนสมรสมากขึ้น ซึ่งเป็นผลเสียแก่ชายและหญิงนั้น รวมทั้งบุตรที่เกิดมาก็จะเป็นบุตรนอกสมรส การที่กฎหมายผ่อนปรนวิธีการจดทะเบียนสมรส ก็โดยมีเจตนาที่จะให้ประชาชนได้มีการจดทะเบียนสมรสกันอย่างกว้างขวาง เมื่อประชาชนส่วนใหญ่ได้ตระหนักถึงความสำคัญและความคุ้มครองที่กฎหมายให้เนื่องจากการจดทะเบียนสมรส เมื่อถึงเวลานั้นจึงสมควรแก้ไขกฎหมายให้การจดทะเบียนสมรสมีความเข้มงวดมากขึ้น

ทางป้องกันการสมรสอันอีกวิธีหนึ่งที่สมาคมบัณฑิตสตรีเสนออีก คือ การให้ระบุสถานภาพทางการสมรสไว้ในบัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรข้าราชการทั้งชายและหญิงว่าบุคคลคนนั้นสมรสแล้ว หรือหย่าจากคู่สมรสเดิมแล้ว เพื่อความสะดวกในการตรวจสอบเวลาจดทะเบียนสมรส ซึ่งนับว่าเป็นข้อเสนอที่น่าพิจารณาอย่างยิ่ง

๒. ความยินยอมของสามีในการประกอบอาชีพ และสิทธิบางประการในครอบครัว ตามกฎหมายนั้นการประกอบอาชีพ หญิงมีสามีต้องได้รับความยินยอมจากสามีก่อน นอกจากว่าการทำงานที่หน้านั้นเป็นวิชาชีพและได้ทำอยู่แล้วก่อนสมรสจึงให้สิทธิทำต่อไปได้^๒

^๑ สำเนาหนังสือที่ สร. ๘๐๑/๒๐๘๒ จากสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา แจ้งมายังสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย เรื่อง ขอตราชผลการแก้ไขเกี่ยวกับสิทธิสตรีบางประการ

^๒ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๕๖

หากสมรสแล้ว ภรรยาจะเริ่มประกอบวิชาชีพ หรือเปลี่ยนวิชาชีพใหม่ จำต้องได้รับความยินยอมจากสามีเสียก่อน จะเห็นได้ว่า เป็นการจำกัดสิทธิภรรยา และไม่เหมาะสมกับการครองชีพในปัจจุบัน ซึ่งภรรยาต้องทำงานช่วยหาเงินมาใช้จ่ายใช้สอยในครอบครัว และเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๔ ซึ่งบัญญัติว่า "บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ..."

การถูกจำกัดสิทธิอีกอย่างหนึ่งคือ ตามกฎหมายบัญญัติให้ "สามีเป็นหัวหน้าในครอบครัว เป็นผู้เลือกที่อยู่ และเป็นผู้อำนวยความสะดวกในเรื่องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดู" หรือ "หญิงมีสามีย่อมถือเอาภูมิลำเนาสามี..."^๑ นับว่าเป็นการผูกมัดหญิงมากเกินไป เพราะบางครั้งความจำเป็นบังคับย้ายตามสามีไปไม่ได้ นอกจากนี้ยังเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๗ ที่ว่า "บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทาง และเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ ในราชอาณาจักร..." จึงน่าจะเป็นว่า สามีภรรยาควรร่วมกันเลือกที่อยู่ และถ้าจำเป็นก็อาจแยกที่อยู่ได้

เรื่องการปกครองบุตร กฎหมายให้อำนาจบิดาในการปกครองบุตร โดยบัญญัติว่า "บุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ ต้องอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของบิดา อำนาจปกครองนั้นอยู่แก่บิดา"^๒ น่าจะเป็นว่า ให้ปรึกษาหารือกัน ทั้งที่ครอบครัวทั่วไปปฏิบัติเช่นนั้น ตามกฎหมายดังกล่าว ทำให้สิทธิของบิดามารดาไม่เท่าเทียมกัน ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง และขัดต่อปณิธานสภาที่ว่า "สิทธิแห่งบิดามารดาเสมอเท่าเทียมกัน"^๓ "Parental right must be equal"

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

- ๑ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๕๔
- ๒ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๐
- ๓ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๓๗

๔ อ้างจาก วิมลศิริ ชำนาญเวช "สิทธิสตรีตามรัฐธรรมนูญ" สิทธิเสรีภาพ

๓. อำนาจในการจัดการทรัพย์สินริคต^๑ และการทำนิติกรรมของหญิงมีสามี

เมื่อสมรสแล้ว หญิงจะถูกจำกัดสิทธิซึ่งตนมีอยู่ก่อนสมรส คืออำนาจในการจัดการทรัพย์สินของตนเองอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพราะตามกฎหมาย การจัดการทรัพย์สิน ถ้าไม่ขออนุญาตจากสามีเสียก่อน หรือขออนุญาตแล้วสามีไม่ยินยอม ภรรยาก็ไม่สามารถทำนิติกรรมผูกพันสินริคต^๑ได้^๑ แม้ว่าบางครั้งทรัพย์สินนั้น ๆ จะเป็นสินเดิมของหญิงเอง หากมิได้ทำสัญญาแยกไว้เป็นสินส่วนตัวแล้ว สินเดิมทั้งหมดจะตกเป็นสินริคต^๑ทันทีที่สมรส สามีมีอำนาจควบคุมจัดการแต่ผู้เดียวตามกฎหมาย แม้กฎหมายจะบังคับขอให้ทำสัญญาก่อนสมรสแยกทรัพย์สินเป็นสินส่วนตัว เพื่อให้หญิงจัดการเองได้ แต่ตามประเพณีไทย การสมรสเป็นไปด้วยความยินยอมถนอมน้ำใจกัน การที่ผู้สมรสจะทำสัญญาก่อนนั้น เป็นเรื่องอึดอัดและลำบากใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย ซึ่งจะทำให้ครอบครัวไม่สงบสุขได้ เพราะถือว่าการขอร้องทำนองนี้เป็นเหตุให้ระแวงแคลงใจกันตั้งแต่วันแรกของการสมรส ด้วยเหตุนี้ผู้สมรสส่วนมากจึงไม่ใ้ทำสัญญาไว้ก่อน และสภาพของภรรยาจึงอยู่ในลักษณะถูกจำกัดความสามารถ ไม่เป็นธรรม และเกิดความไม่สะดวกในการทำนิติกรรมใด ๆ กรณีดังกล่าวมิใช่จะเกิดขึ้นเฉพาะคนร่ำรวยเท่านั้น คนที่ยากจนบางคนก็ได้รับผลเช่นกัน ดังเช่น นางแดงเป็นคนค่อนข้างยากจนและป่วยกระเสาะกระแสะ มีที่นาเป็นเล็ก ๆ อยู่หนึ่งประมาณ ๒๐ ไร่ ในภาคอีสาน ซึ่งทำนาไม่ค่อยได้ผล เพราะอยู่ในที่แห้งแล้ง ต่อมานางแดงอยากจะขายที่นาเพื่อเอาเงินมารักษาตัว ซึ่งนาคือเป็นมรดกตกทอดมาจากมารดาของนางเอง แต่ได้รับมาหลังจากการแต่งงานกับนายยี่ง ที่ดินนี้จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของสินริคต^๑ นายยี่งเป็นคนเกเร ไม่ค่อยทำการทำงาน และบอกว่าตนจะเซ็นอนุญาตให้นางแดงขายก็ได้ แต่นางแดงจะตองหาเงินมาให้ นายยี่ง ๕ หมื่นบาทเสียก่อน ซึ่งความเดือดร้อนของนางแดงเช่นนี้ เนื่องจากความไม่เสมอภาคกันในด้านการทำนิติกรรม สัญญาต่าง ๆ นั้นเอง

สิ่งที่ควรจะเป็นก็คือ สามีและภรรยาควรมีอิสระในการใช้จ่ายสินเดิมของตนเหมือนเมื่อยังเป็นโสด ทรัพย์สินใดที่ได้มาหลังการสมรส ควรให้ทั้งสามีและภรรยาจัดการ

และทำนิติกรรมใดเสมอกัน หากอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าจะทำให้เป็นผลเสียหายแก่ครอบครัว ก็ยังมีได้ อนึ่ง เอกสารสิทธิใด ๆ ที่มีชื่อภรรยาแต่ผู้เดียว ควรให้มีสิทธิจำหน่ายจ่ายโอน ได้โดยอนุโลมว่า สามืออนุญาตแล้วจึงได้ชื่อภรรยาแต่ผู้เดียว

๔. เหตุหย่า

ข้อแก้ไขให้หญิงฟ้องหย่าสามีได้ ถ้าสามีเลี้ยงดูหรือยกย่องหญิงอื่นเยี่ยงภรรยา ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๐๐ (๑) อนุญาตให้สามีเท่านั้นที่จะฟ้องหย่าภรรยาได้ถ้าภรรยาไม่ชู้ แต่เมื่อสามีมีภรรยาอื่น ภรรยาไม่มีสิทธิฟ้องหย่า

จึงเห็นได้ว่าหญิงมีสามีไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกฎหมาย เพราะเปิดโอกาสให้สามีคิดนอกใจภรรยา เกิดความบาดหมางในครอบครัว ทั้งที่ตามหลักทั่ว ๆ ไปแล้ว ภรรยาส่วนมากไม่มีความประสงค์จะฟ้องหย่าสามีเลย เพราะผลสะท้อนจากการหย่านั้น ภรรยาไม่ภาระหนักกว่า เว้นแต่กรณีจำเป็น เมื่อยกย่องหญิงอื่นเยี่ยงภรรยา ควรให้หญิงมีสิทธิฟ้องหย่าได้

๕. ค่าอุปการะเลี้ยงดู

กรณีเมื่อหย่าขาดกันแล้ว ถ้าฝ่ายผู้จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูไม่รักษาสัญญา ทำให้มีผู้ได้รับความเดือดร้อน เพราะกฎหมายเปิดช่องให้ผู้จ่ายบิดพริ้วได้ โดยบัญญัติว่า "บุคคลไม่จำเป็นต้องอุปการะเลี้ยงดูผู้อื่น เมื่อตนมีหนี้อื่น ๆ ไม่สามารถจะอุปการะเลี้ยงดูได้ โดยไม่เป็นภัยต่อการเลี้ยงดูตนเองตามสมควรแก่ฐานะ"^๒

ที่ว่าบิดพริ้วได้ก็เพราะ เมื่อสามีละทิ้งภรรยาไปมีภรรยาใหม่ ระยะเวลา ๆ ก็ยอมเสียค่าเลี้ยงดูบุตรที่อยู่กับภรรยาเก่า ค่อมานานเข้าสามีปฏิเสธไม่ยอมส่งเสีย โดยอาศัยกฎหมายนี้อ้างว่า เงินเดือนของตนขณะนั้นยังไม่พอที่จะเลี้ยงดูครอบครัวใหม่ จึงไม่สามารถปฏิบัติตามข้อตกลงเดิมนี้ได้ กรณีนี้ ถ้าภรรยาเก่าไม่มีกำลังทรัพย์จะนำคดีไปฟ้องร้องศาล ในที่สุดก็จำต้องแบกภาระไว้ทั้งหมดนั่นเอง

^๑ วิมลศิริ ชำนาญเวช, "ผู้หญิงกับกฎหมาย" กฎหมายเหตุผลศาสตร์แห่งชาติ (วันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๖) หน้า ๘

^๒ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๕๕

ทางที่รักคนน่าจะไต่แก้ ให้นายจ้างหรือผู้มีหน้าที่จ่ายเงินของสามีมีย่ออำนาจหักเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูใหญ่มีสิทธิได้รับโดยตรง หรือใหญ่มีสิทธิรับค่าอุปการะมีโอกาสได้รับชำระโดยจริงจึงเท่าที่พอจะทำได้

ขอเรียกร้องถึงกล่าว รัฐบาลโดยคณะกรรมการกฤษฎีกาได้รับไปพิจารณา และให้คำตอบแก่สภามัคคัตติศาสตร์ทางกฎหมาย เมื่อเวลาล่วงเลยมา ๓ ปีเศษ คือ พ.ศ. ๒๕๑๖ โดยรับว่าจะแก้ไขกฎหมายได้เป็นบางข้อ คือ ๑. เรื่องเหตุนยา ๒. ค่าอุปการะเลี้ยงดู ๓. การประกอบอาชีพ ให้ประกอบอาชีพได้โดยไม่ต้องรับคำยินยอมจากสามี ส่วนบางข้อก็โต้แย้งมา คือ เรื่องการจดทะเบียนสมรสซ้อน และ เรื่องการจัดการสินมรดก

แต่อย่างไรก็ตาม แม้คณะกรรมการกฤษฎีกาจะเห็นด้วย แต่ก็ยังมีข้อเสนอร่างกฎหมายฉบับใหม่ตามแนวที่สภามัคคัตติศาสตร์เสนอมา จนกระทั่งมีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๑๗ รัฐบาลจึงตั้งคณะกรรมการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยครอบครัวขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการชำระสะสางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ชุดเดิม ซึ่งทำงานมากกว่า ๒๐ ปี จึงสลายตัวไป โดยที่ยังไม่ทันได้เสนอกฎหมายต่อรัฐบาล

นอกจากสิทธิในครอบครัวแล้ว ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ว่า "ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน" มีผลกระทบกระเทือนถึงกฎหมายหลายฉบับ ทำให้ต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไข เพราะมีหลักกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒ ว่า "บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้" การแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ จะต้องทำให้เสร็จภายใน ๒ ปี ตามบทเฉพาะกาล (มาตรา ๒๓๖) ตั้งแต่วันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นอันไป กฎหมายใดที่ทำให้ชายและหญิงไม่เท่าเทียมกัน กฎหมายนั้นจะถูกยกเลิก

กฎหมายที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ได้แก่ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๑๗ มาตรา ๑๖^๑ ซึ่งระบุว่า "ตำแหน่งข้าราชการพลเรือนใด ที่โดยลักษณะ หรือคุณภาพของงานไม่เหมาะสมแก่การแต่งตั้งบุรุษหรือสตรีเข้ารับราชการ ให้

^๑ พระราชบัญญัติฉบับนี้ยกเลิกโดยพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๑๘ เพื่อให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

กระทรวงเจ้าตั้งกักตักความตกลงกับ ก.พ. วางข้อบังคับไว้มีให้แต่งตั้งบุตรหรือสตรีเข้ารับราชการในตำแหน่งนั้น”

โดยอาศัยบทบัญญัตินี้ บางหน่วยงานราชการ ได้วางข้อบังคับห้ามแต่งตั้งสตรีปฏิบัติราชการหลายตำแหน่ง อาทิ เช่น ข้อบังคับกระทรวงการคลัง มีให้แต่งตั้งสตรีเข้ารับราชการ ตำแหน่ง สมทบผู้จ่ายเงินในกรมสรรพากร ข้อบังคับกระทรวงเกษตร พ.ศ. ๒๕๑๐ กำหนดว่า ตำแหน่งนักเกษตรตรี พนักงานเกษตรจัตวา พนักงานวิทย์จัตวา ในกองเกษตรสัมพันธ์ (เฉพาะหน่วยบินเกษตร) ไม่เหมาะสมแก่การแต่งตั้งสตรีเข้ารับราชการ

พระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๕๗ มาตรา ๑๒ (๑) กำหนดว่า “ผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องเป็นชายเจ้าบ้าน” ซึ่งตามข้อเท็จจริงในชนบท หญิงจำนวนไม่น้อยเป็นผู้นำชาวบ้านในกานต่าง ๆ ตลอดจนระงับข้อพิพาทมากมายได้เป็นอย่างดี ดังนั้นถ้าผู้หญิงคนใดมีความสามารถเป็นที่นิยมของชาวบ้านจนได้รับเลือกตั้ง หญิงนั้นก็ควรเป็นผู้ใหญ่บ้านได้

นอกจากนี้อีกหลายตำแหน่งที่จำกัดสตรีมิให้เข้าดำรงตำแหน่ง เช่น ศึกษาธิการจังหวัด ศึกษาธิการอำเภอ ปลัดอำเภอ เป็นต้น การแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ของข้าราชการพลเรือน โดยเฉพาะตำแหน่งระดับสูง เช่น อธิบดี หรือ ผู้อำนวยการกอง สตรีมีโอกาสน้อย และมีจำนวนน้อยมาก ทั้ง ๆ ที่จำนวน สตรีที่ปฏิบัติราชการอยู่ในส่วนราชการต่าง ๆ ใกล้เคียงกับข้าราชการชาย เมื่อพิจารณาทางด้านความสามารถ ในการทำงานแล้ว สตรีก็ไม่ค่อยกว่าบุรุษเลย

ค่านกกฎหมายระหว่างประเทศ เกี่ยวกับสัญชาติก็ไม่ยอมรับสิทธิทางมรดก ดังบทบัญญัติในพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ มาตรา ๗ กำหนดว่า “เด็กที่เกิดมา หากมีบิดาที่ขอม้วยกกฎหมาย ย่อมได้สัญชาติตามบิดา ไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักร” ทั้งนี้เว้นไว้แต่ ถ้าหญิงนั้นคลอดบุตรนอกราชอาณาจักร โดยไม่มีสามีที่ขอม้วยกกฎหมาย บุตรมีสิทธิถือสัญชาติตามมารดาได้

นอกจากสิทธิในครอบครัวและการรับราชการแล้ว สตรีควรมีสหิทธิทุกอย่างเท่าเทียมกับบุรุษ ดังจะเห็นได้จาก ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ลงวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๑) ออกโดยมติของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ซึ่งแม้จะไม่มีผลบังคับทางกฎหมาย

แต่ก็เป็นแนวทางที่ชี้ว่าสิ่งที่ถูกที่ควรนั้นเป็นอย่างไร ถึงกำหนดไว้ในข้อ ๒ ว่า "ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพที่กล่าวในปฏิญญานี้ โดยไม่มีการแบ่งแยกใด ๆ ไม่ว่าชาติ ศาสนา ภาษา ศาสนา ความเชื่อทางการเมือง หรือความเชื่ออื่น ๆ ที่มาแห่งเชื้อชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือฐานะอื่น"^๑

ในปฏิญญาว່าควยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อหญิง (Declaration on the Elimination of Discrimination Against Women)^๒ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้เรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมาย ประเพณี และการกระทำต่าง ๆ เพื่อให้หญิงมีสิทธิเท่าเทียมกับชาย อีกทั้งมีการเผยแพร่ข้อเท็จจริง และความรู้ เพื่อขจัดอคติที่ว่า หญิงมีฐานะและความสามารถน้อยกว่าชาย ข้อความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสิทธิต่าง ๆ ปฏิญญาว່าควยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อหญิง บัญญัติไว้ดังนี้

๑. สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งและการสมัครรับเลือกตั้ง
๒. สิทธิในการดำรงตำแหน่งงานสาธารณะ
๓. สิทธิในการเลือกถือสัญชาติแม่ในกรณีสมรสแล้ว
๔. สิทธิในการหา จัดการ ใช้สอย จำหน่ายทรัพย์สิน และรับทรัพย์สินมรดก ทั้งนี้รวมทั้งทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างสมรส สิทธิที่จะมีความสามารถ และใช้ความสามารถตามกฎหมาย สิทธิเยี่ยงชายในการเคลื่อนไหว บรรดาที่กล่าวในข้อนี้จะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อเอกภาพและความประสานแห่งครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานแห่งสังคม
๕. หญิงควรมีฐานะเท่าเทียมชาย กล่าวโดยเฉพาะ คือ มีสิทธิเช่นชายในการเลือกคู่โดยเสรี และสมรสโดยสมัครใจ หญิงควรมีสิทธิเท่าชายในระหว่างสมรส และการเลิกการสมรส ในทุกกรณีจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของบุตร เป็นสำคัญ บิดามารดามีสิทธิหน้าที่ที่เท่าเทียมกันในเรื่องทั้งหลายอันเกี่ยวข้องกับบุตร

^๑ อ้างจาก อักษรศาสตร์พิจารณ์ ฉบับ "สิทธิสตรี" (มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๘)

๖. ห้ามทำการสมรสในวัยเด็ก หรือทำการหมั้นหญิงเยาว์วัยก่อนวัยสาว ควรกำหนดอายุขั้นต่ำในการสมรส และให้จดทะเบียนสมรสในสำนักทะเบียนของทางการ

๗. ยกเลิกบทบัญญัติในทางกฎหมายอาญาใดที่ทำให้มีการเลือกปฏิบัติต่อหญิง

๘. ควรต่อต้านการขายหญิงและการแสวงประโยชน์จากหญิง โดยบังคับให้เป็นโสเภณี ควบคุมมาตรการทุกอย่าง

๙. ชายหญิงควรมีสติซึกเทียบกันในการศึกษาทุกระดับ กล่าวโดยเฉพาะคือ มีสิทธิในการเรียนแบบเดียวกัน มีผู้สอนที่มีมาตรฐานเท่ากัน มีอาคารเรียนและอุปกรณ์ที่มีคุณภาพเท่ากัน มีโอกาสได้ทุนการศึกษาและการศึกษาต่อเท่ากัน รวมทั้งการศึกษานานาชาติ เพื่อการอ่านออกเขียนได้ มีโอกาสได้รับความรู้เพื่อช่วย อนามัย และความอยู่สุขของครอบครัว

ทั้งนี้ไม่ว่าแก่หญิง หรือหญิงที่สมรสแล้วก็มีสิทธิเท่ากัน

๑๐. หญิงไม่ว่าสมรสแล้วหรือไม่ ควรมีสทธิเท่าชายในค่านเศรษฐกิจและสังคม เช่น สิทธิที่จะได้รับการฝึกอบรมทางอาชีพศึกษา ทำงาน เลือกอาชีพและการงาน ความก้าวหน้าในวิชาชีพ และอาชีพ มีสิทธิที่จะได้รับรายได้เท่าชาย และได้รับการปฏิบัติเท่าเทียมกันในเมื่อทำงานที่มีคุณค่าเท่ากัน มีสิทธิลาพักโดยได้รับค่าจ้าง มีสิทธิได้รับผลประโยชน์เมื่อเกษียณอายุ และมีบทคุ้มกันเมื่อว่างงาน เจ็บป่วย และ ทรรา หรือมีเหตุอื่นอันทำให้ไม่อาจทำงานได้ มีสิทธิได้รับเงินช่วยเหลือครอบครัวตกเทียมชาย

และเพื่อป้องกันการเลือกปฏิบัติ ต่อหญิงอันเนื่องมาจากการสมรสหรือการเป็นมารดา (รวมทั้งระยะตั้งครรภ์และหลังคลอด) และเพื่อคุ้มครองสิทธิที่จะทำงานอย่างเต็มที่ ควรห้ามการไล่ออกหญิงออกจากงาน เพราะเหตุสมรสหรือเป็นมารดา และควรจ่ายเงินระหว่างลา เพราะเหตุเป็นมารดา โดยมีหลักประกันว่า จะให้ทำงานเดิมและจักษหวาริการสังคม เช่น การบริบาลทารก

การปฏิบัติเพื่อป้องกันหญิงในระหว่างทำงานบางชนิด อันเนื่องมาจากสภาวะร่างกาย ตามธรรมชาติของหญิง ไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ

๑๑. กัง เช่นพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานหญิง มีให้ทำงานหนักเกินกำลัง หรืองานที่มีอันตราย เช่นนั่งบนห้างร้านสูง เป็นต้น

จะเห็นว่าปฏิญญาสากลดังกล่าวได้ให้สิทธิแก่หญิงเท่าเทียมชายทุกด้านมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ ก่อนหน้ารัฐธรรมนูญของไทย ๑๗ ปี ซึ่งประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทย ต่างก็แก้ไขบทบัญญัติในกฎหมายให้สอดคล้องกับปฏิญญาสากลนั้น แต่โดยทางปฏิบัติยังมีหลายกรณีที่สตรีมีโอกาสน้อยและแก้ไขได้ยาก เช่นการดำรงตำแหน่งงานสำคัญ และปัญหาโสเภณี เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพสังคมและชนมประเทศที่กึ่ง ติม

พัฒนาการในการแก้ไขกฎหมาย เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

หลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และมีการเรียกร้องให้หน่วยราชการที่มีบทบัญญัติขัดต่อรัฐธรรมนูญ แก้ไขกฎหมายเพื่อให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันภายใน ๒ ปี (๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕) ทุกหน่วยงานได้พิจารณาแก้ไขกฎหมายดังนี้ คือ

กระทรวงกลาโหม เป็นกระทรวงแรกที่ประกาศยกเลิกระเบียบที่กำหนดให้นายทหารหญิงได้รับยศสูงสุดแก่นายพันโท ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นต้นไป นายทหารหญิงที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมอาจได้รับพระราชทานยศเป็นนายพลได้

กระทรวงมหาดไทยยกเลิกข้อบังคับว่าด้วย มิให้แต่งตั้งสตรีเข้ารับราชการบางตำแหน่งในกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๕๑๒ ฉบับลงวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ เพื่อเปิดโอกาสให้ ผู้หญิงเป็นปลัดอำเภอได้ อันจะเป็นบันไดขั้นแรกก้าวไปสู่การ เป็นนายอำเภอและผู้อำนวยการจังหวัด

กรมที่ดิน ให้สตรีดำรงตำแหน่งพนักงานที่ดินได้ทุกตำแหน่ง ให้สิทธิแก่สตรีเป็นผู้ใหญ่บ้านได้ โดยให้แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ มาตรา ๑๒ ซึ่งระบุคุณสมบัติของผู้มีสิทธิรับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านข้อ ๑ เดิมว่า "เป็นชาย เจ้าบ้าน มีสัญชาติไทย" เปลี่ยนเป็น "เป็นเจ้าบ้านมีสัญชาติไทย" แต่การแก้ไขพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังไม่ผ่านรัฐสภา เนื่องจากวุฒิสมาชิกยัง เพราะเห็นว่าการเลือกตั้ง กำหนดผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น อาจก่อให้เกิดความแตกแยกในหมู่บ้าน เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศ ประกอบกับเกิดเหตุการณ์ไม่สงบจากการประท้วงของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ส่วนหนึ่งซึ่งไม่ต้องการให้มีการเลือกตั้งทั่วประเทศ คือตามกฎหมายใหม่ จะให้เลือกตั้งพร้อมกันทุกหมู่บ้าน กำหนดผู้ใหญ่บ้านซึ่งเพิ่งได้รับการเลือกตั้งก็จะต้องออกจากตำแหน่ง

เพื่อสมัครรับเลือกตั้งใหม่ด้วยจึงพากันประท้วง พอดีรัฐบาลสมัยนั้นยุบสภา พระราชบัญญัติ
ลักษณะปกครองท้องที่ฉบับแก้ไขใหม่จึงยังไม่เป็นผลบังคับ

กระทรวงยุติธรรมยกเลิกกฎกระทรวงฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๐๒) ออกตามความ
ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๐๓ เปิดโอกาสให้หญิงเป็น
ผู้พิพากษาในศาลสูงและศาลอื่น ๆ เพิ่มขึ้นจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมีผู้พิพากษาหญิงเฉพาะ
ในศาลคดีเด็กและเยาวชน และให้ยกเลิกกฎกระทรวงฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๐๔)
ออกตามความในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๐๓ เปิดโอกาสให้
สตรีเข้ารับราชการในตำแหน่งข้าราชการอัยการได้ ^๒

กระทรวงการต่างประเทศ ยกเลิกระเบียบที่กำหนดให้หญิงที่มีสามีต้องได้รับความ
ยินยอมจากสามีในการขอหนังสือเดินทางไปต่างประเทศ เพียงแต่มีผู้รับรองคำประกันการ
เดินทางเหมือนผู้ที่ประสงค์จะเดินทางทั่ว ๆ ไปก็เพียงพอแล้ว นอกจากนี้สตรีเริ่มได้รับการ
แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง เอกอัครราชทูต ประจำกระทรวง

สิทธิในการใช้นามสกุล กฎหมายกำหนดให้หญิงมีสามีใช้นามสกุลของสามีตามพระ
ราชบัญญัติชื่อสกุล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๒ คณะรัฐมนตรีใหม่มีมติที่ความตามกฎหมายนี้
เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ โดยให้หญิงมีสิทธิเลือกว่า จะใช้นามสกุลของคนที่
จะไปหรือจะใช้นามสกุลของสามี มีชื่อเป็นหน้าที่ที่จะต้องใช้นามสกุลของสามี ^๓

เพื่อให้เท่าเทียมกัน ควรให้ชายมีสิทธิเลือกกว่า จะใช้นามสกุลเดิมหรือนาม
สกุลของภรรยา แต่ต้องยินยอมพร้อมใจกันทั้งสองฝ่าย เพื่อแสดงว่า ชายหญิงนั้นเป็นอัน
หนึ่งอันเดียวกัน หรือเป็นบุคคลคนเดียวกันตามกฎหมาย ถัดจากนี้ ความรู้สึกของ

^๑ "กฎกระทรวงฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๑๔)" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘๒,
ตอน ๑๓๗ วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๑๔

^๒ "กฎกระทรวงฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๑๔)" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘๒,
ตอน ๒๖๔ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

^๓ ข่าวสารสภาสตรีแห่งชาติ เดือนตุลาคม ๒๕๑๔ หน้า ๒

ทั้งความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ทำให้มีเทคนิคต่าง ๆ ในการประดิษฐ์เครื่องมือ เครื่องจักร กลไกต่าง ๆ เพื่อช่วยผ่อนคลายนความหนักหน่วงและการใช้ฝีมืออันน้อยลง ประกอบกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจของครอบครัว มาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น ราคา เครื่องอุปโภคบริโภคสูงขึ้น ภาวะที่สะท้อนถึงคุณสมบัติในครอบครัว กระตุ้นให้สตรีออก ทำงานหารายได้ช่วยเหลือครอบครัว

จากสถิติกรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทยกล่าวว่า ในระยะ ๑๕ ปี กำลังแรงงาน สตรีเพิ่มขึ้นตามลำดับ คือ ใน พ.ศ. ๒๔๘๗ มีราว ๕ ล้านคน พ.ศ. ๒๕๐๓ มีประมาณ ๖.๗ ล้านคน พ.ศ. ๒๕๑๑ มี ๗ ล้านคน และจากการสำรวจเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ ปรากฏว่ามีผู้อยู่ในวัยใช้แรงงานราว ๑๕ ล้านคน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ๑๔ ล้านคน ราวครึ่งหนึ่งของแรงงานที่เป็นชาวนา ชาวไร่ ชาวนาน คือ ๗ ล้านคนเป็นผู้หญิง นับ ว่ามีจำนวนมาก กำนอกอุตสาหกรรม เช่น โรงงานทอผ้า มีคนงานหญิงมากกว่าชาย

ความเป็นมาของการใช้แรงงานสตรี

การใช้แรงงานสตรี หรือการจ้างงานในโรงงานอุตสาหกรรมนั้น เกิดเป็นปัญหา ถกเถียงกันมานานว่าควรให้สตรีมีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษหรือไม่ บุคคลจำนวนมากเห็นว่า ไม่ควรเท่า โดยอ้างเหตุผลว่าทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น เกิดถูกทอดทิ้งตั้งแต่ยังเล็ก เพราะปรากฏว่าเด็กอ่อนที่ถูกทอดทิ้งมีอัตราการตายสูง นอกจากนี้โรงงานบางประเภท ยังทำให้สุขภาพอนามัยของหญิงเสื่อมโทรม โดยเฉพาะอันตรายต่อหญิงมีครรภ์ และก่อให้เกิดความเสื่อมเสียทางเพศโค่งาย

ข้อโต้แย้งเหตุผลเหล่านี้ก็คือ ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ควรเปิดโอกาสให้ ผู้หญิงหารายได้มาจุนเจือครอบครัว และเพื่อมิให้เป็นการคัดเลือกอันไม่เป็นธรรมแก่หญิง ที่ยังมีใค้สมรส และไม่มีผู้เลี้ยงดู

๑ นภาพร โภคัลวัฒน์, สภาพการทำงานของสตรีและเด็กในโรงงานอุตสาหกรรม ทอผ้าในเขตนครหลวงกรุงเทพระบุรี วิทยานิพนธ์จากศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย คณะ รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไม่ระบุปีที่พิมพ์ หน้า ๓

๒ จิรนนท์ พิตรปรีชา, โลกที่สี่, (กรุงเทพฯ: มงคลการพิมพ์, ๒๕๑๔) หน้า ๓๖

ในต่างประเทศ ส่วนใหญ่ไม่ตัดสิทธิการทำงานของสตรี โดยยึดหลักสิทธิมนุษยชน (Human Right) ข้อ ๓ (๑) ในการเลือกอาชีพ ประกอบกับความสำคัญค่าแรงงานของสตรีได้ปรากฏอย่างเด่นชัด ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ และ ๒ ผู้ชายถูกเกณฑ์เป็นทหารไปรบ จึงจำเป็นต้องจ้างหญิงทำงานแทน บางกรณีมีความจำเป็นต้องเกณฑ์แรงงานหญิงด้วย ประเทศต่าง ๆ จึงยอมรับรองสถานะของหญิงเกี่ยวกับสิทธิการทำงานเท่าเทียมชาย

แต่ทางปฏิบัติ ทุกประเทศจะจ้างหญิงเข้าทำงานก็ต่อเมื่อมีความจำเป็น ยังไม่ถือปฏิบัติเป็นระเบียบเดียวกัน ถึงนั้น เมื่อก่อตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้น มีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมความเท่าเทียมกันแห่งสิทธิของมนุษย์ ไม่ว่าจะชายหรือหญิง ดังปรากฏในกฎบัตรสหประชาชาติซึ่งประกาศว่า "เราประชาชนแห่งสหประชาชาติได้ ใ้ตั้งเจตจำนง...ที่จะยืนยันยึดความศรัทธาในสิทธิแห่งมนุษย์ อันเป็นหลักมูลในเกียรติศักดิ์และคุณค่าของบุคคลในสิทธิเท่าเทียมกันของชายหญิง และของประชาชาติทั้งใหญ่และเล็ก..."^๒

องค์การสหประชาชาติเข้าดำเนินการโดยมอบให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการว่าด้วยสถานะของสตรี ซึ่งคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม จัดตั้งขึ้นในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๘ คณะกรรมการได้ชอร้องไปยังบรรดารัฐสมาชิกทั้งหลายให้รับรองสิทธิสตรีเท่าเทียมบุรุษในการใช้แรงงาน การให้ค่าจ้าง รางวัล การพักผ่อน การประกันทางสังคม และการฝึกหัดอาชีพ

นอกจากสิทธิในการทำงานแล้ว องค์การสหประชาชาติ ยังได้รับรองอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิทางการเมืองของสตรี เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ มีวัตถุประสงค์ในการยอมรับนับถือสิทธิทางการเมืองของสตรี เพื่อเป็นหลักประกันว่า อุดมคตินี้จะได้นำมาปฏิบัติอย่างจริงจัง ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ และให้สัตยาบันเมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๗

^๑ นิกอร์ พรายแสงเพชร, ปัญหาแรงงานในประเทศไทย, วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ไม้ระบู่ที่พิมพ์, หน้า ๗๓
^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

ปัจจุบัน ประเทศไทยได้นำหลักการให้สิทธิแก่สตรีในการทำงานได้เท่าชายมาใช้
 ในทางปฏิบัติแล้ว และให้มีสิทธิการเลือกทำงานได้ทุกประเภทตามใจสมัครและความสามารถ
การคุ้มครองแรงงานสตรี

เนื่องจากหญิงเป็นเพศที่อ่อนแอกว่าชาย โดยเฉพาะในขณะมีครรภ์และหญิงในวัยชรา
 การทำงานกลางคืนก็ไม่เหมาะสม ในกรณีที่อยู่ไกลที่พัก หรือไม่มีบริการรับส่ง ดังนั้น
 องค์การกรรมกรระหว่างประเทศจึงได้กำหนดไว้ในอนุสัญญาหลายฉบับ สรุปได้ว่า

ห้ามจ้างสตรีทำงานที่มีลักษณะเป็นอันตรายต่อการเป็นมารดา
 ห้ามทำงานเสี่ยงอันตรายหรืออุบัติเหตุ งานหนักเท่าเทียมชาย
 งานใต้พื้นดิน หรืออุโมงค์ และห้ามทำงานในเวลากลางคืน
 ระหว่างเวลา ๒๒.๐๐ น. - ๐๕.๐๐ น.

ในประเทศไทย ก่อนมีพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ
 ได้วางหลักเกณฑ์เป็นข้อบังคับการใช้แรงงานสตรีไว้ดังนี้ ^๒

๑. ห้ามจ้างสตรีทำงานในเวลากลางคืน ระหว่างเวลา ๒๐.๐๐ น. - ๐๕.๐๐ น.
๒. ห้ามจ้างสตรีทำงานที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ งานที่เสี่ยงอันตราย หรือ
 อุบัติเหตุ และงานที่หนักเท่ากับชาย
๓. ห้ามจ้างสตรีทำงานใต้พื้นดิน หรือ อุโมงค์
๔. จัดให้มีการคุ้มครองความปลอดภัยแก่สตรีตามสมควร
๕. แบ่งสัดส่วนของงาน แบ่งอัตราค่าจ้าง ซึ่งแตกต่างไปจากงานของชาย
 แต่ทำงานเหมือนกัน และเท่ากัน ก็ควรได้รับค่าจ้างเท่ากัน

ข้อบังคับ เฉพาะสตรีมีครรภ์

หญิงมีครรภ์เป็นบุคคลที่ควรได้รับความเห็นใจ ในฐานะที่เป็นมารดาของเด็ก
 อันจะเป็นกำลังของชาติต่อไปในอนาคต หญิงประเภทนี้ย่อมต้องการการพักผ่อน และทำงาน

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖

เขากว่าปกติ สภาวัฒนธรรมแห่งชาติวางข้อบังคับไว้ดังนี้^๑

๑. ลักษณะของงานที่ให้หญิงมีครรภ์ทำ ต้องไม่หนักและไม่เป็นอันตรายต่อการทำงาน
๒. หญิงมีครรภ์สามเดือนขึ้นไป ให้ทำงานวันละไม่เกิน ๖ ชั่วโมง
๓. ให้หยุดงานก่อนคลอดอย่างน้อย ๒ สัปดาห์
๔. ห้ามเข้าทำงานหลังคลอดแล้วยังไม่ครบ ๑ เดือน
๕. การลาคลอดบุตร มีให้ถือเป็นภาระของงาน และตำแหน่งหน้าที่ต้องสงวนไว้ให้
๖. ต้องจัดให้มีมารดาสงเคราะห์ตามสมควร

กฎหมายแรงงาน

กฎหมายแรงงานฉบับแรกออกใช้บังคับเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ และเมื่อสตรีทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น จึงได้มีประกาศของกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงานสตรี ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้^๒

๑. สตรีได้รับสิทธิคุ้มครองเท่าบุรุษ คือสิทธิเรื่องเวลาทำงาน วันหยุดงาน ค่าจ้างและสวัสดิการ เช่นเดียวกับบุรุษ เช่นห้ามทำงานเกินวันละ ๘ ชั่วโมง ถ้าทำล่วงเวลาจะต้องได้รับค่าล่วงเวลาตอบแทน ได้รับสวัสดิการ และมีวันหยุดงานตามที่กฎหมายกำหนดไว้ หากทำงานที่มีปริมาณ คุณภาพ เหมือนบุรุษ ย่อมได้รับค่าจ้างเท่ากัน
๒. ห้ามใช้สตรีทำงานเกินน้ำหนัก เช่นยก แบก หาบ หาม ทุบ ตาก หรือ ขนของเกินอัตราที่กำหนด ดังนี้

- ๓๐ กิโลกรัม สำหรับของในที่ราบ
- ๒๕ กิโลกรัม สำหรับของกองขึ้นบันไดสูง
- ๒๐๐ กิโลกรัม สำหรับการเข็นของที่กองบนทุกล้อเลื่อนที่ใช้ราง
- ๓๐๐ กิโลกรัม สำหรับการเข็นของที่กองบนทุกล้อเลื่อนที่ไม่ใช่ราง

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗

^๒ นภาพร โกล์วัฒน์, เรื่องเกม, หน้า ๔๐ - ๔๑

๓. สิทธิของสตรีมีครรภ์

๓.๑ ลางานก่อนคลอดได้ ๓๐ วัน และ หลังคลอดอีก ๓๐ วัน โดย
แสดงใบรับรองแพทย์

๓.๒ ถ้าทำงานติดต่อกันมาไม่น้อยกว่า ๑๕๐ วัน จะได้ค่าจ้างระหว่าง
ลาคลอด ไม่น้อยกว่าค่าจ้างสำหรับการทำงาน ๓๐ วัน

๓.๓ เมื่อลางานและครบกำหนดคลอดแล้ว ยังทำงานไม่ได้ เพราะ
เจ็บป่วยเนื่องจากการคลอด จะหยุดงานได้อีกไม่เกิน ๓๐ วัน โดยไม่ได้รับค่าจ้าง แต่
ต้องแสดงใบรับรองแพทย์

๓.๔ ก่อนหรือหลังคลอด ถ้ามีความจำเป็นไม่อาจทำงานในหน้าที่
เดิม จะขอให้นายจ้างเปลี่ยนงานหน้าที่ใหม่ชั่วคราว โดยแสดงใบรับรองแพทย์ชั้นหนึ่ง
นายจ้างจะต้องพิจารณาตามสมควร

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ มีประกาศกระทรวงมหาดไทยส่วนที่ ๒
ข้อ ๓๓ กำหนดให้นายจ้างใช้หญิงทำงานระหว่างเวลา ๒๖.๐๐ น. - ๐๖.๐๐ น. สำหรับ
งานอุตสาหกรรม และงานพาณิชยกรรม ระหว่างเวลา ๒๔.๐๐ น. - ๐๖.๐๐ น.

สำหรับค่าแรงงานนั้น ใ้มีประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๐๓ เรื่องการคุ้มครอง
แรงงานหมวด ๔ ข้อ ๒๖ ระบุว่า "แรงงานอันมีลักษณะ กุณภาพ และ ปริมาณ อย่างเดียวกัน
ให้นายจ้างกำหนดค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา และค่าทำงานในวันหยุดเท่ากัน ไม่ว่าลูกจ้างจะ
เป็นชายหรือหญิง"

จะเห็นได้ว่า ตามกฎหมาย หญิงมีสิทธิเท่าเทียมชาย ตลอดจนได้รับการคุ้มครอง
เป็นอย่างดี แต่ทางปฏิบัติโดยทั่วไป ยังมีปัญหาหลายอย่างของหญิงที่ทำงานสรุปได้
ดังนี้ คือ

๑. ปัญหาเรื่องค่าแรงงาน โรงงานมักจ้างหญิงในอัตราต่ำกว่าชาย เงินเดือน
หญิงโดยทั่วไป มักได้ราวร้อยละ ๗๕ - ๗๘ ของเงินเดือนชายที่ทำงานอย่างเดียวกัน
โดยอ้างว่าหญิงเป็นเพศอ่อนแอ เพื่อความเป็นธรรม นายจ้างควรพิจารณาในแง่ความรู้

ความสามารถ และผลงานเป็นเกณฑ์ มากกว่าจะคำนึงถึงว่าเป็นหญิงหรือชาย

๒. ปัญหาชั่วโมงทำงาน เนื่องจากเศรษฐกิจของครอบครัวคนงานส่วนใหญ่ต่ำมาก จึงมักต้องทำงานล่วงเวลา เพื่อเพิ่มรายได้ เช่นรับทำงานแค่เช้าก่อนเวลา ๐๘.๐๐ น. และเลิกงานถึง ๑๘.๐๐ น. เวลาพักรับประทานอาหารก็แทบไม่มี ทำให้สุขภาพไม่ดีเท่าที่ควร โดยเฉพาะพวกที่ทำงานก่อสร้าง ต้องทำงานหนักและเสี่ยงอันตราย เช่นทำงานบนนั่งร้านสูงเกิน ๑๐ เมตร หรือยก แบก หาม วัสดุก่อสร้างหนักเกิน ๓๐ กิโลกรัม มีเวลาหยุดพักเฉพาะเวลารับประทานอาหาร ไม่มีวันหยุด หญิงมีครรภ์ไม่ไค้สิทธิเกี่ยวกับการลาคลอด เหมือนกับที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน บางแห่งก็ไม่ยอมให้หญิงมีครรภ์ทำงานต่อไป

๓. ปัญหากฎหมายคุ้มครองแรงงานไม่มีบทลงโทษผู้ฝ่าฝืน เมื่อนายจ้างไม่ยอมปฏิบัติตามกฎหมาย เจาหน้าที่ตรวจแรงงานก็เพียงแต่สั่งให้ปฏิบัติ ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็ดำเนินคดีได้เพียงฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐๘ มีโทษจำคุกไม่เกิน ๑๐ วัน ปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาท จะดำเนินคดีฐานไม่ยอมปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานขอหนึ่งข้อไค้มิได้^๑

ดังนั้น ผู้หญิงยังคงอยู่ในภาวะที่เสียเปรียบชายในด้านการใช้แรงงานและค่าจ้าง แม้นายทุนจะเอาเปรียบก็ต้องยินยอม เพราะแรงงานหญิงมีจำนวนมาก หางานยาก ความต้องการจ้างงานมีน้อยกว่าจำนวนที่สมัครงาน

ปัญหากังกล่าว ไม่มีเฉพาะผู้ใช้แรงงานเท่านั้น แม้แต่การเข้ารับราชการก็เช่นเดียวกัน เช่นตำรวจหญิง ที่กรมตำรวจตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ มีระเบียบวางไว้ว่า จะต้องออกจากงานเมื่อสภาพความเป็นโสดสิ้นสุดลง^๒ และในงานหลายอาชีพก็ได้รับไว้ อย่างชัดเจนว่า "รับเฉพาะชาย" เช่นการรับสมัครพนักงานสินเชื่อเพื่อการเกษตร^๓

^๑ นาด ทองสมบูรณ์, การตรวจแรงงาน ศึกษาเฉพาะกรณีการบริหารงานของกรมแรงงานในจังหวัด พระนคร ธนบุรี, วิทยานิพนธ์ สถาบันนิติพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๑๔ หน้า ๑๘

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๔

^๓ อนงค์ เมฆประสาธ, "ตำรวจหญิง" สวารสารเสรีภาพ (ฉบับที่ ๘๕ พ.ศ. ๒๕๐๖) หน้า ๑๔ - ๑๗

^๔ หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย (ฉบับวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๑๘) หน้า ๕

เป็นต้น

ระเบียนดังกล่าวแสดงว่าสิทธิของหญิงในการประกอบอาชีพยังน้อยกว่าชาย สมควรที่จะได้รับการแก้ไข และการพยายามแก้ไขกฎหมายให้เป็นธรรมอย่างเดียวกันก็ยังมีโครงการแก้ปัญหานั้นที่แท้จริง เพราะแรงงานสตรียังมีถูกจัดเป็นแรงงานประเภท ๒ เนื่องจากตกอยู่ในภาวะจำยอมของระบบเศรษฐกิจ

การแก้ปัญหานั้นของสตรีไทยจึงเป็นเช่นเดียวกับสตรีทั่วโลก ดังกล่าวเปิดการประชุมปีสตรีสากล (พ.ศ. ๒๕๑๘) ของประธานาธิบดีเม็กซิโกว่า "สิทธิของสตรีจะมีขึ้นที่แท้จริงไม่ได้ หากไม่ขจัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจให้ได้เสียก่อน" นั่นก็คือ การกำหนดให้หญิงมีสิทธิได้รับค่าแรงเท่ากับชาย ในลักษณะงานประเภทเดียวกัน และเปิดโอกาสให้หญิงก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำในตำแหน่งงานสำคัญ เช่นเดียวกับชาย

กฎหมายพิเศษว่าด้วยลักษณะครอบครัวและมรดกใน ๔ จังหวัดภาคใต้

กฎหมายว่าด้วยครอบครัวและมรดกเป็นเรื่องเกี่ยวกับประเพณีเฉพาะท้องถิ่นประเทศหนึ่ง ๆ จึงไม่เหมือนกัน เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ใน ๔ จังหวัดภาคใต้เป็นชาวไทยมุสลิม ย่อมมีขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างไปจากชาวไทยที่เป็นพุทธศาสนิกอยู่บ้าง โดยเฉพาะหลักที่ว่าด้วยครอบครัวและมรดก ผิดแยกไปจากหลักที่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาก ถ้านำมาใช้จะไม่อาจให้ความยุติธรรมได้ รัฐบาลจึงผ่อนผันให้ใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก บังคับเกี่ยวกับคดีว่าด้วยครอบครัวแทนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายพิเศษที่ออกใช้บังคับได้แก่

๑. กฎข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณ ๗ หัวเมือง ร.ศ. ๑๒๐ มีความสำคัญ

ว่า

๑ "สิทธิหญิงไทย: กฎหมายที่สวนทางกับความเป็นจริง" หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย (วันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๘) หน้า ๖

๒ เจ็ดหัวเมืองได้แก่ ตานี หนองจิก ยะหริ่ง สายบุรี ยะลา รามัน ระแงะ ต่อมาคือ จังหวัด ปัตตานี ยะลา นราธิวาส

ข้อ ๓๒ ให้ใช้พระราชกำหนดกฎหมายทั้งปวง ในความอาญา และความแพ่ง แต่ความแพ่งซึ่งเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม เรื่อง ฝังศพก็ยกเว้น และเรื่องมรดกก็ยกเว้น ซึ่งคนนับถือศาสนาอิสลามเป็น ทั้งโจทก์จำเลย หรือเป็นจำเลย ให้ใช้กฎหมายอิสลามในการ พิจารณาแลพิพากษา แลให้โต๊ะกาซีซึ่งเป็นผู้ และเป็นที่นับถือ ถือในศาสนาอิสลาม เป็นผู้พิพากษาคตามกฎหมายอิสลามนั้น

ต่อมาในปีศาลตรากระทรวงยุติธรรมที่ ๕๐ / ๕๓๕๓ ลงวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกันสำหรับจังหวัดสตูลด้วย มีความว่า

...ในจังหวัดสตูล มีราษฎรพลเมืองเป็นผู้ถือลัทธิศาสนาอิสลาม เป็นอันมาก...ถ้าพิจารณาด้วยความแพ่งลักษณะฝังศพ และทรัพย์สิน มรดก ให้ตราการพิจารณา และบังคับคดีคดี โภคสิทธิ์ประเพณีอิสลาม ตามคัมภีร์โกทรานพระมะหะหมัดนั้น ดังปรากฏในกระทรวงหลวงภักดีวิจารณ์กระทรวงมหาดไทย ขึ้นแก่จุฬาราชมนตรีนั้นสืบมา และมูลนิธิเป็นกระบวนการพิจารณา ความแพ่ง ประเพณีได้โปรดเกล้าฯ ขยายออกมาบังคับใช้ทั่วพระราชอาณาเขตคามสมุทรมาลายูกับไซไซซึ่งมีราษฎรพลเมือง นับถือลัทธิอิสลามอยู่อย่างหนาแน่น ให้ตั้งตำแหน่งโต๊ะกาซีเป็นผู้ปรับบังคับคดีตามประเพณีนิยมนั้น...

ข้อ ๒ ให้เรียกตำแหน่งตุลาการนี้ว่า คณะโต๊ะยุติธรรม เทียบคำ เสนอยุติธรรมในมณฑลพายัพ มีหน้าที่เฉพาะเป็นกาซีผู้ปรับ ตามโกทราน เป็นตุลาการบังคับคดีแพ่งประเพณีอิสลาม เทียบ อำนาจศาลแขวงในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๕ อยู่

ในบังคับบัญชาของศาลมณฑลภูเก็ต ไต่กรอรับงำทั่วไป

อำนาจคะโตะยุติธรรมนี้ ให้พึงจำกัดว่าบังคับไต่แต่คดีบุคคล
ผู้ถือศาสนาอิสลามพิพาทกับด้วยความแพ่งลักษณะฉ้อฉล เมียและ
ทรัพย์สินมรดกอันจะพึงยกบทโกหราบขึ้นปรับไต่โดยชอบ ด้วย
กระบวนการพิจารณา ฯลฯ

ประกาศดังกล่าวได้ยกเลิกเมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๖ โดย "พระราช
บัญญัติยกเลิกอำนาจและหน้าที่ที่คะโตะยุติธรรม ในการพิจารณาพิพากษาคดี"

๒. พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส
ยะลา และ สตูล พ.ศ. ๒๔๘๘
มีความสำคัญ ดังนี้ คือ

มาตรา ๓ ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีแพ่ง เกี่ยวกับเรื่องครอบครัว
และมรดกอิสลามศาลชั้นต้นในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส
ยะลา และ สตูล ซึ่งอิสลามศาสนิก เป็นทั้งโจทก์ จำเลย หรือ
เป็นผู้เสนอคำขอในคดีที่ไม่มีข้อพิพาท ให้ใช้กฎหมายอิสลาม
ว่าด้วยครอบครัวและมรดกบังคับแทนบทบัญญัติแห่งประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการนั้น เว้นแต่บทบัญญัติว่าด้วย
อายุความมรดก ทั้งนี้ไม่ว่ามูลคดีเกิดขึ้นก่อนหรือหลังวันที่ใช้
พระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔ การพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น ให้คะโตะยุติธรรม
หนึ่งนายนั่งพิจารณาพร้อมด้วยผู้พิพากษา ให้คะโตะยุติธรรม
มีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมายอิสลาม และ

๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๘

ลงลายมือชื่อในคำพิพากษาที่พิจารณาตามคำวินิจฉัยชี้ขาดนั้นด้วย

คำวินิจฉัยชี้ขาดของคณะตุลาการในข้อกฎหมายอิสลาม ให้เป็นอันเด็ดขาดในคดีนั้น

.....
 เมื่อมีเหตุที่คณะตุลาการปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้ ให้ความตกลงกัน
 เลือกอิสลามศาสนิกหนึ่งนายปฏิบัติแทนหน้าที่คณะตุลาการ
 เฉพาะคดี ถ้าตกลงกันไม่ได้ ให้ทางเสนอชื่ออิสลามศาสนิก
 ที่สมควรต่อผู้พิพากษาหัวหน้าศาลฝ่ายละเท่า ๆ กัน แต่ไม่ให้
 เกินฝ่ายละสามนาย เมื่อผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเลือกผู้ใดจากรายชื่อที่
 ให้ความเสนอนั้น ให้ผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่แทนคณะตุลาการ
 เฉพาะคดีนั้นได้

ปัจจุบันกฎหมายอิสลามใช้พระราชบัญญัติฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๕ ซึ่งให้คณะตุลาการ
 มีอำนาจเด็ดขาดในการวินิจฉัยชี้ขาดบทบัญญัติกฎหมายอิสลาม อุทธรณ์ฎีกาไม่ได้

หลักกฎหมายอิสลาม

หลักกฎหมายอิสลาม มีลักษณะเป็นลัทธิทางศาสนา มีได้เป็นกฎหมาย ต้องเอามาจากคัมภีร์ก็ตาบ ซึ่งเป็นภาษามลายูและอาหรับ คัมภีร์ก็ตาบนั้น คือส่วนหนึ่งของคัมภีร์ "กูรอาน" หรือ "โถหราน" ซึ่งถือว่า เป็นพระบรมราชโองการของพระอาหฺลันเป็นเจ้าก็ตาบเป็นคำอธิบายความในกูรอานให้เข้าใจความหมาย ขอบบังคับในศาสนาอิสลามที่ใช้เป็นกฎหมายโดยปกติที่ใช้คำอธิบายคัมภีร์กูรอาน หรือ ก็ตาบบังคับคดี

กระทรวงยุติธรรมได้ตั้งกรมการอันประกอบด้วยคณะตุลาการและผู้พิพากษาตรวจชำระแปลคัมภีร์ก็ตาบอันเกี่ยวกับครอบครัวและมรดกเป็นภาษาไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๒

^๑ พิพัฒน์ จักราวกูร์, "กฎหมายอิสลาม" บทปริทัศน์ (เดือนมีนาคม ๒๕๑๔)

^๒ คณะตุลาการ แปลว่า ผู้เชี่ยวชาญกฎหมายอิสลาม

เสรีจเรียบร้อยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ เรียกชื่อว่า "หลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก" ได้รวบรวมข้อความที่กล่าวซ้ำกันในที่ต่าง ๆ ไว้ในแห่งเดียวกัน เรียบเรียงข้อความเบื้องต้นเพื่อให้ได้ทั้งลักษณะครอบครัวและลักษณะมรดก รวบรวมข้อความซึ่งต่อเนื่องกันแต่กระจัดกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ เข้าเป็นข้อเดียวกัน วางรูปโครงให้เป็นไปตามแบบกฎหมายปัจจุบัน คือจัดแบ่งลักษณะหมวดและมาตรา เรียบเรียงถ้อยคำสำนวนขึ้นใหม่ ถ้อยคำใดเป็นศัพท์ใช้เฉพาะในศาสนาอิสลาม หากศัพท์ภาษาไทยที่เหมาะสมไม่ได้อีกจึงรูปศัพท์นั้นไว้ตามเดิม โดยให้คำวิเคราะห์ศัพท์ไว้เพื่อให้ทราบความหมาย

ตามหลักกฎหมายอิสลามนี้ หากมีปัญหาข้อใดซึ่งไม่มีกล่าวไว้ก็ต้องนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้ เท่าที่ไม่ขัดแย้งกับกฎหมายนี้ อันเป็นหลักปฏิบัติผ่อนสั้นผ่อนยาวในคดีความ เพื่ออำนวยความสะดวกในการพิจารณาพิพากษาคดีของอิสลามศาสนิกให้ดำเนินไปด้วยดี

ข้อแตกต่างที่สำคัญระหว่างหลักกฎหมายอิสลามและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๕ ก็คือ หลักกฎหมายอิสลามอนุญาตให้ชายมีภรรยาได้ไม่เกิน ๔ คน ตามประเพณีเดิมมีใช้หลักัวเดียวเมียเดียวเหมือนกับหลักประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การที่รัฐบาลไทยอนุญาตเช่นนั้น ก็เพื่อความปกติสุขของคนที่มีถือศาสนาอิสลาม แต่ขอควรพิจารณาก็คือในปัจจุบันมีประเทศที่มีศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติได้บัญญัติกฎหมายครอบครัวในทางให้สิทธิแก่สตรีมากขึ้น เช่น ประเทศนี้เซีย และมาเลเซีย ใช้หลักัวเดียวเมียเดียว (monogamy) แล้ว แมว่าประเทศเหล่านี้จะเป็นประเทศข้างน้อยในกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายอิสลามก็ตาม ความคิดดังกล่าวก็สอดคล้องกับหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และไม่เป็นการทำลายหลักอื่น ๆ ในศาสนาอิสลามลง การให้ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันจึงน่าจะไม่ใช่ขัดกับมาตรา ๓๐ แห่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันซึ่งบัญญัติว่า "บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา... ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวในวาระหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับการคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อัน

^๑ พิพิธน์ จักราวุฑ, เรื่องเดิม, หน้า ๓๒ - ๓๓

^๒ อักษรศาสตร์พิจารณา ฉบับสิทธิสตรี (มกราคม ๒๕๑๔) หน้า ๑๒ - ๑๓

ควรมีควรวได้ เพราะเหตุที่ถือศาสนา...”

ดังนั้นรัฐบาลจึงควรวชี้แจงให้บุคคลที่นับถือศาสนาอิสลามได้ทราบถึงวิวัฒนาการของกฎหมายครอบครัว มรดก ของประเทศอิสลามอื่น ๆ โดยเฉพาะประเทศที่มุ่งให้สิทธิ และหน้าที่ของชายหญิงทัดเทียมกัน อีกทั้งเหตุผลแห่งวิวัฒนาการนั้น ๆ ข้อสำคัญ คือ การแก้ไขกฎหมายจะต้องไม่แตกต่างไปจากกฎหมายของประเทศมาเลเซียจนเห็นได้ชัดว่าอิสลามศาสนิกไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐบาลไทย หรือต้องไม่เปิดช่องให้มีการโจมตีว่ารัฐบาลมุ่งทำลายหลักศาสนาอิสลาม มิฉะนั้นเจตนาที่หวังจะให้หญิงอิสลามในไทยมีสิทธิเท่าเทียมชายอิสลาม จะกลายเป็นแรงผลักดันให้การแตกแยกระหว่างชาวไทยอิสลามในสี่จังหวัดภาคใต้กับรัฐบาลไทยมีมากและรุนแรงยิ่งขึ้น

ทัศนคติของบุคคลในสังคมที่มีต่อสิทธิสตรี

จากการสำรวจความคิดเห็นของบุคคลบางกลุ่ม ทั้งชายและหญิง ตลอดจนการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทสตรีไทย พอจะสรุปแนวความคิดที่มีต่อการเรียกร้องสิทธิและฐานะของสตรีดังนี้ คือ

ครอบครัวส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ ๖๕ บอกว่า ผู้หญิงเป็นผู้เก็บเงินในครอบครัว และร้อยละ ๕๐ กล่าวว่า หญิงเป็นผู้ซื้อข้าวของจำเป็นทุกชนิดภายในบ้าน หรือโดยทั่วไปหญิงเป็นผู้ควบคุมรายจ่ายส่วนใหญ่ของครอบครัว เรื่องการทำมาหากิน การวางแผนครอบครัว และการกำหนดว่าจะมีบุตรกี่คนก็มีการปรึกษาร่วมกันระหว่างสามีภรรยา

จากการสัมภาษณ์สตรีที่มีสามีบางคน แสดงความคิดเห็นว่า หญิงไทยต้องยอมรับความจริงว่า สามีมักชอบความสบายและการปรนนิบัติ ภรรยาไม่ควรกักกันเสรีภาพจนเกินไป การดกเลี้ยงกันก็ควรวใช้เหตุผล หญิงควรวสุขภาพ มีเหตุมีผล มีวิจารณญาณ

^๑ เทพพนม เมืองแมน, นายแพทย์, และกลุ่มจากคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล "วิจัยเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวของชายไทยในชนบทที่จังหวัดสระบุรี" (อีกหน้า)

^๒ เอกสารการสัมมนาในกลุ่มสตรีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, สัมมนาณโคย สุมาลี วีระไวทยะ

ทัศนียภาพต่าง ๆ ควรมีความอุดมสมบูรณ์ โนม่น้ำจิตใจและมีไหวพริบที่จะเรียกร้องใน
 สิ่งที่คุณต้องการได้ โดยแท้จริง หญิงไทยสามารถเป็นนักบริหารและเข้าร่วมในวิชาชีพ
 ต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดถึงสูงสุดโดยที่สามีไม่คัดค้าน ชายไทยส่วนใหญ่ไม่ต่อต้านการทำ
 งานของภรรยา มีแต่จะส่งเสริม เพื่อเป็นการเพิ่มพูนรายได้แก่ครอบครัว เกี่ยวกับกฎหมาย
 ครอบครัว หญิงกลุ่มนี้เห็นว่ายุติธรรมเท่าที่ควรจะเป็น เพราะถือว่าโดยธรรมชาติ ชาย
 เป็นผู้นำอยู่แล้ว หญิงมีหน้าที่ดูแลเอาใจใส่เลี้ยงดูบุตร ควรพอใจที่จะทำให้ครอบครัวมี
 ความสงบสุข

จากการสัมภาษณ์ชายและหญิงอีกกลุ่มหนึ่ง สรุปความคิดเห็นที่มีต่อสิทธิสตรีว่า
 การจะช่วยให้ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันโดยสมบูรณ์นั้น สำคัญที่หญิงต้องสำนึกในหน้าที่ใน
 ฐานะที่ตนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม และสนใจปัญหาสังคมมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มอง
 โลกด้วยสายตาของตนเอง นอกจากนี้ควรขจัดอคติค่านิยมการทำงานของหญิงว่าไม่มีประสิทธิภาพ
 เท่าชาย ควรเลือกคนให้เหมาะกับงานนั้น ๆ โดยดูจากประสบการณ์ และความสามารถ
 ในการทำงาน โดยไม่จำกัดว่าเป็นหญิงหรือชาย ความไม่เสมอภาคเกิดจากความไม่เข้าใจ
 กัน หรืออาจเป็นเพราะความเข้าใจแข็งเค็มว่าผู้ชายต้องเป็นผู้นำ

ข้อเสียเปรียบที่หญิงมีอยู่และควรแก้ไขก็คือ กฎหมายครอบครัว โดยเฉพาะเรื่อง
 สิทธิในทรัพย์สิน ซึ่งหญิงมีสามีถึงแม้จะหามาด้วยตนเองก็ไม่อาจจัดการได้ ต้องให้สามี
 รับรอง และเรื่องกฎหมายเปิดช่องให้ ชายมีภรรยาหย่อนได้

ค่านิยมการศึกษา บางกลุ่ม เช่น ครอบครัวคนจีน หญิงเสียเปรียบที่นิยมให้บุตรชาย
 ได้เรียนสูงกว่าบุตรหญิง และในชนบทส่วนมาก ผู้หญิงต้องทำงานในขณะที่ยังเรียน
 อยู่ว่า ไรก็ตาม กลุ่มนี้เห็นว่า หญิงและชายแตกต่างกันโดยธรรมชาติทั้งร่างกาย
 และอารมณ์ การจะให้มีความสามารถเท่าเทียมกันทุกด้านคงเป็นไปได้ยาก สิ่งที่ต้องทำ
 ก็คือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้หญิงและชายอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ภายใต้เหตุผลที่ตั้งอยู่บน
 รากฐานแห่งความสามารถ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้อัน และความยุติธรรม

"บทสัมภาษณ์ว่าด้วยสิทธิสตรี" อักษรศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับสิทธิสตรี, (ฉบับที่ ๔
 ปีที่ ๒, มกราคม ๒๕๑๔) หน้า ๔๔ - ๔๗

ซึ่งเป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่าย เพราะสิทธิที่มีพื้นฐานรองรับย่อมอยู่คงทนกว่า

สรุปข้อเสนอแนะของบุคคลหลายฝ่ายที่มีต่อการเรียกร้องสิทธิสตรี

๑. การสมรสต้องดำเนินไปโดยความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย และแต่ละฝ่ายต้องได้รับการรับรองอย่างแท้จริงในสิทธิในการเลือกคู่ครอง
  ๒. สามีและภรรยา มีสิทธิเท่าเทียมกันในชีวิตครอบครัว และมีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกัน ในปัญหาการศึกษา และการบำรุงเลี้ยงบุตร
  ๓. สิทธิในการมีคู่ครองตามระบบมีสามีภรรยาคนเดียว ต้องได้รับการประกันอย่างเคร่งครัด โดยชายจะมีสิทธิสมนางว่าเธอไม่ได้ในทุกรณี
  ๔. การทำนิติกรรมทุกอย่าง ต้องเป็นสิทธิร่วมกันของคู่สมรส
  ๕. สิทธิในการทำงานและการปึ่งานทำ ควรปรับปรุงกฎหมายเก่าที่กีดกันสิทธิในการประกอบอาชีพของสตรี และควรวางมาตรการให้นายจ้างปฏิบัติตามกฎหมายนั้นอย่างรัดกุมด้วยความคู่กับการหาทางให้คนโดยทั่วไปละทิ้งอคติที่มีต่อสตรีที่ประกอบอาชีพ โดยจะต้องเน้นให้เห็นคุณค่าและความสามารถของสตรี
  ๖. ควรปรับปรุงช่วยเหลือสตรีที่ทำงานเกษตรกรรมตามชนบท การส่งเสริมการศึกษา ระดับท้องถิ่นให้ดีขึ้น โดยวางเป้าหมายให้ถูกจุดกับการประกอบอาชีพในท้องถิ่นนั้น และจักให้มีการฝึกอาชีพสตรีมากขึ้น เช่น ช่างฝีมือ เป็นต้น
  ๗. ควรมีบริการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของแม่บ้านที่ทำงานนอกบ้าน เช่น วางมาตรฐานสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน ในเรื่องสถานที่ คุณภาพ การศึกษา และครูผู้สอน ตลอดจนค่าบริการ วางโครงการจัดจำหน่ายเครื่องนุ่งห่มที่ไซ้ในครอบครัวโดยวิธีสหกรณ์ จักให้มีบริการช่วยงานบ้าน เช่น บริการซักรีดเสื้อผ้า ทำความสะอาดบ้านโดยเฉพาะเป็นครั้งคราว
- อย่างไรก็ตาม สตรีที่ทำงานนอกบ้าน ต้องตระหนักถึงความสำคัญในฐานะภรรยาและแม่ ซึ่งต้องเอาใจใส่ดูแลสามีและบุตรไม่น้อยไปกว่างานนอกบ้าน ขณะเดียวกัน ฝ่ายชายก็ต้องให้ความร่วมมือ โดยขจัดความคิดเก่า ๆ ที่คอยคาดหวังแรงงานในการทำงานบ้าน จากภรรยาแต่ฝ่ายเดียว

ผลที่จะเกิดต่อสังคมในการมีสิทธิ เสมอภาคของหญิงและชาย

ความเสมอภาคของหญิงและชายไม่อาจวัดกันอย่างผิวเผินจากตัวกฎหมายเพียงอย่างเดียว จำเป็นต้องแก้ไของค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ทัศนคติเก่า ๆ และชนบประเพณีบางอย่าง ตลอดจนต้องนำกฎหมายนั้น ๆ มาปฏิบัติอย่างแท้จริง สตรีเองควรตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ที่ตนพึงมี ทั้งด้านพฤตินัยและนิตินัย

อย่างไรก็ตาม กฎหมายเป็นหลักเกณฑ์ให้คนยึดถือ เป็นข้อชี้้นำให้บุคคลในสังคมปฏิบัติตามว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องควร การแก้ไขกฎหมายให้ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่าองค์ประกอบอื่น เมื่อมีผู้ถือปฏิบัติมากขึ้น ก็จะกลายเป็นสิ่งธรรมดา เป็นแบบแผนในสังคมต่อไป ซึ่งย่อมจะเกิดผลดีแก่สังคม ดังนี้ คือ

๑. ด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ การให้ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันนับเป็นก้าวสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพราะทำให้สามารถใช้ทรัพยากรมนุษย์ได้เต็มที่ ควบคู่กันที่หญิงจะมีส่วนในการสร้างสรรค์ให้กับสังคมไ้มากขึ้น เมื่อให้โอกาสหญิงได้ทำงานทุกสาขาอาชีพ หน่วยงานและการบริหารต่าง ๆ เลิกระบุงการแบ่งแยกเพศ ให้ค่าแรงอย่างเท่าเทียมกันในงานชนิดเดียวกัน ถ้าทำได้เช่นนี้ จะเป็นแรงกระตุ้นให้หญิงได้ทำงานอย่างเต็มความสามารถยิ่งขึ้น โดยเฉพาะภาวะเศรษฐกิจที่บีบคั้น การครองชีพอย่างสมัยปัจจุบัน จำเป็นที่หญิงต้องออกทำงานช่วยพ่อบ้านหาเงิน มีไขปล่อยให้เป็นการของฝ่ายชาย แดฝ่ายเดียว

แต่ขอควรระลึกรถึงก็คือ การมุ่งใช้ทรัพยากรมนุษย์ให้เต็มที่ดังกล่าว ต้องคำนึงถึงเอกภาพ ความสงบสุขของครอบครัว และความมั่นคงของสังคมเป็นสิ่งสำคัญ กังพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในพิธีเปิดงานฉลองปีสตรีสากลที่เวทีสวนอัมพร เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ท่อนหนึ่งว่า

ถ้าจะกล่าวถึงสิทธิเสมอภาคแล้ว ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าสตรีสามารถรับผิดชอบงานที่สำคัญทั้งทางราชการและธุรกิจการค้าไม่น้อยไปกว่าบุรุษเลย แต่สิ่งที่สตรีไทยควรภูมิใจที่สุด คือ แต่ไหนแต่ไรมา สตรีไทยได้รับการยกย่องจากบุรุษให้เป็นแม่บ้าน

ไถ่ทำหน้าทีทุกละทุกขุสขและคุม เศรษฐกิจกรอบกรัว หน้าที
สำคัญทีสุคของสตรี คือ การเป็น แม่ อบรมลูกให้มัสุขภาพ
กายและสุขภาพจิตสมบุรณ์ เพราะเขาวชน คือคุมกำล้งอันมีค่า
ถ้าประชาชนมีจิตใจสูง เข้มแข็ง เสียสละเพื่อส่วนรวมแล้ว
ประเทศชาติก็จะก้าวหน้าไปสูความเจริญรุ่งเรือง สิ่งเหล่านี้
คือหน้าทีของสตรีทั้งสิ้น

๒. ด้านความมั่นคงของประเทศ ความมั่นคงของประเทศชาติ ควรประกอบด้วย
ปัจจัยพื้นฐานสำคัญ ดังนี้ คือ ^๒

- ๑) มีกำลังทหารและอาวุธเข้มแข็ง
- ๒) มีสภาวะทาง เศรษฐกิจที่ดี
- ๓) มีสภาพสังคมที่ยุติธรรม พลเมืองมีการศึกษาดี มีอุดมการณ์

มีความสามัคคี

- ๔) มีกระบวนการบริหารประเทศที่มีเสถียรภาพ
- ๕) กระบวนการยุติธรรมที่ถูกต้องตามกฎหมาย
- ๖) การดำเนินวิเทศไมายที่สอดคล้องกับผลประโยชน์แห่งชาติ

ทุกประเทศย่อมมีสตรีเป็นประชากรประมาณครึ่งหนึ่งของทั้งหมด สตรีจึงมีส่วนสำคัญ
รับภาระในบทบาทข้างต้นไม่น้อย ถ้าสตรีมีฐานะเท่าเทียมกับบุรุษทุกด้าน คือมีส่วนร่วมทาง
การเมือง เศรษฐกิจ และการศึกษา ก็เท่ากับทำให้พลังสร้างสรรค์หนึ่งซึ่งเป็นสตรีได้
มีส่วนร่วมในการจรจรโลงสังคม ให้มีความมั่นคงก้าวหน้ายิ่งขึ้น

๑ "พระราชดำรัสปีสตรีสากล" หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย (วันที่ ๒๐ ธันวาคม
๒๕๑๔) หน้า ๕

๒ "สตรีกับความมั่นคงของชาติ" สตรีสาร (ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๔ , วันที่ ๑ มิถุนายน
๒๕๑๔) หน้า ๔ - ๕

๓. ก่อให้เกิดความสงบสุขในครอบครัว

การแก้ไขกฎหมายให้ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน บางอย่างก็อาจมีผลกระทบกระเทือนต่อความสงบสุขในครอบครัวได้ เช่น เรื่องการใช้นามสกุลแยกกัน ถ้าตกลงกันไม่ได้ว่าจะใช้ของฝ่ายใดก็ หรือการมุ่งส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจทั้งสองฝ่ายจนไม่มีเวลาให้ครอบครัว แค่นี้ก็ย่อมมีมากกว่า คือเมื่อเปลี่ยนทัศนคติจาก "ชายหาบ หญิงคอน" หรือ "ชายเป็นช้างเท้าหน้า หญิงเป็นช้างเท้าหลัง" มาเป็นเสมอภาค เคียงมาเคียงไหล่กันแล้วสามีภรรยาจะรู้สึกเป็นมิตรร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิต วางแผนชีวิต และตัดสินใจปัญหาชีวิตต่าง ๆ ไปด้วยกัน ช่วยกันอบรมบุตร ไม่ใช่แล้วแต่บิดากำหนดทัศนคติแต่ผู้เดียวสำหรับกฎหมายครอบครัว การให้สิทธิหญิงฟ้องหย่าได้ เมื่อสามีภรรยาใหม่ และการป้องกันการจดทะเบียนสมรสอย่างใดก็ได้ จะช่วยให้มีสภาพ "ผิวเขียว เมียเขียว" อย่างแท้จริง เพราะสามีจะมีโอกาสสลับกลอนอกใจภรรยาได้ยากยิ่งขึ้น ความสงบสุขในครอบครัวก็ย่อมสมบูรณ์ ดังมีข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่เสมอว่า ความแตกแยกในครอบครัวเกิดจากปัญหาสามีนอกใจมากกว่าปัญหากันอื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจหรือความยากจน

๔. ผลทางจิตวิทยา

การที่กฎหมายไม่ยอมรับว่าหญิงมีสิทธิและฐานะเท่าเทียมชาย ทำให้หญิงจำนวนมากรู้สึกว่าตนเป็นเพศอ่อนแอ ความสามารถสู้ชายไม่ได้ และยอมเป็นช้างเท้าหลังในทุกกรณี แต่เมื่อกฎหมายยอมรับว่า หญิงมีสิทธิเท่ากับชายทุกประการแล้ว ย่อมสร้างความมั่นใจให้กับหญิงมากขึ้น ทำให้ผู้หญิงแก้ไขตนเองให้มีความกล้าที่จะเป็นผู้นำ กล้าแสดงออก ข้อสำคัญที่สุดที่จะช่วยให้ได้ผลยิ่งขึ้น คือต้องเปลี่ยนแปลงความเชื่อถือของสังคม โดยเฉพาะในหมู่ผู้หญิงด้วยกันเอง และชักจูงคติเก่า ๆ ที่ว่า หญิงไม่สามารถเท่าชาย เช่น การเป็นแพทย์บางสาขา หนายความ นายอำเภอ นักบิน เป็นต้น ยังมีความเชื่อว่าชายเก่งกว่าหญิง การเป็นผู้แทนราษฎร หญิงก็ยังได้รับการเลือกคั้งน้อย และสังคมยังไม่ค่อยเชื่อความสามารถของหญิง ทั้งที่ในทางปฏิบัติ หญิงอาจทำได้ก็เท่า ๆ กับชาย หรือดีกว่าก็มี ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติใหม่ ให้สังคมยอมรับความสามารถของหญิง และเลิกการแบ่งเพศของงานเสีย เช่น ชายควรช่วยทำงานบ้าน และหญิงมีโอกาสรับตำแหน่งสำคัญในงานบริหาร ความเท่าเทียมย่อมเกิดขึ้นอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม ข้อที่ควรพิจารณาก็คือ ในชีวิตครอบครัวทั่วไป ตามปกติสามีภรรยา จะอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขก็ด้วยความรักความเข้าใจ ความเห็นใจ และความรับผิดชอบ ร่วมกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน มากกว่าจะแบ่งภาระหน้าที่กันอย่างเด็ดขาด ว่าใครทำอะไร ทำน้อย บางเรื่องสามีรับผิดชอบ บางเรื่องภรรยารับผิดชอบ บางเรื่องก็ปรึกษาหารือกัน เป็นต้น ดังนั้นกฎหมายจึงไม่ใช่สิ่งผูกใจให้สามีภรรยาอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข กฎหมายจะเข้ามา มีบทบาทต่อชีวิตครอบครัวก็ต่อเมื่อเกิดภาวะบ้านแตกสาแหรกขาด หรือเกิดการหย่าร้าง หรือเมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดถึงแก่กรรมลงเท่านั้น ที่ควรจะมีบทบัญญัติที่จะให้ความเป็นธรรมต่อ ทั้งสองฝ่าย

นอกจากนี้ ข้อที่ควรคำนึงถึงอีกประการหนึ่งก็คือ เมื่อมีกฎหมายที่ให้สิทธิชายหญิง เท่าเทียมกันทุกประการ ในระยะแรก ๆ ถ้าหญิงคนใดรับผลสืบตามใช้สิทธิอย่างเต็มที่ อาจ ทำให้เกิดการราวฉานในครอบครัวได้ เช่น เรื่องสิทธิในการฟ้องหย่า เมื่อถือว่าการไป สมรสกับหญิงอื่นของสามีเป็นเหตุให้ภรรยาฟ้องหย่าได้แล้ว ถ้าต่างฝ่ายต่างถือทิฐิ แทนที่จะ โอนอ่อนผ่อนปรนเข้าหากัน ชีวิตครอบครัวก็ย่อมไม่ปกติสุขได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย